

Lokaal Economische Transactie Systemen

CORINE HOEBEN*

Leden of deelnemers van een Lokaal Economische Transactie Systeem (LETS) wisselen goederen en diensten uit op basis van wederkerigheid. De stelsels worden over het algemeen gestart op lokaal initiatief. Men wil met deze stelsels de lokale gemeenschap sterker maken. In dit artikel worden de verwachtingen ten aanzien van LETS besproken en de mate waarin die verwachtingen uitkomen.



Binnen een LETS worden verschillende diensten uitgewisseld.

De eerste LETS ontstond in 1983 in Comox Valley, Canada. De lokale economie aldaar was vooral afhankelijk van de bosbouw, het toerisme en een Amerikaanse vliegbasis. Begin jaren tachtig zakte de houtindustrie in elkaar, werd de vliegbasis gesloten en kwamen er steeds minder toeristen naar het gebied vanwege de ongunstige koers van de Canadese dollar. Het gevolg was een hoge regionale werkloosheid. Michael Linton, een afgestudeerd elektrotechnisch ingenieur, en enkele anderen bekritiseerden de ontstane situatie. Ten eerste viel het hen op dat mensen werkloos thuis zaten, terwijl er wel vraag was naar dingen die zij konden doen. Maar juist doordat veel mensen werkloos waren, had men geen geld om elkaar te betalen. Een tweede punt dat hen opviel, was dat de werkloosheid ontstond door processen waar de lokale gemeenschap weinig of geen invloed op kon uitoefenen. Het ineenzakken van de plaatselijke economie was een gevolg van wat er gebeurde op de wereldmarkt en beslissingen in het buitenland.

Er werd gezocht naar een alternatief economisch systeem dat de lokale gemeenschap onafhankelijker zou maken van internationale processen en waar mensen altijd in staat zouden zijn om diensten met elkaar uit te wisselen. Ook moest het een systeem zijn waar iedereen interesse in zou kunnen hebben, niet alleen werklozen of andere minder bedeelden. Ten slotte wilde men dat het systeem zou kunnen bestaan naast de formele economie. Het moest niet een systeem worden dat de plaats in zou nemen van de formele economie, maar het moest er een aanvulling op zijn. Dit werd LETS.

In een LETS wordt gewerkt op basis van het idee van wederkerigheid. Leden betalen elkaar niet met gewoon geld, maar door iets te doen voor een ander lid. Het is de bedoeling dat ieder lid ongeveer net zoveel geeft als neemt. Als de groep groot wordt, wordt het echter moeilijk om te overzien of iedereen zich hieraan houdt. Daarom wordt gewerkt met lokaal geld; geld dat alleen wordt gebruikt om bij te houden of het geven en nemen van ieder lid met elkaar in balans is. Dit geld bestaat alleen



(Bron: Sanne Kamp).

op de rekeningen die ieder lid heeft bij de centrale administratie. Als een lid een dienst verleent aan een ander lid, ontvangt deze daarvoor een cheque waarop staat wat de waarde van de verleende dienst is. De cheque wordt naar de administratie gebracht waar de betrokken rekeningen worden bijgewerkt (zie kader). Het lijkt dus op een systeem van giraal geldverkeer. Toch is er een aantal belangrijke verschillen tussen het gewone geld en het lokale geld van LETS. Omdat lokaal geld alleen wordt gebruikt om te kijken of het geven en nemen van ieder lid in balans is, wordt er geen rente geheven over de rekeningen. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om het geld op te potten. En tenslotte kan het geld in principe alleen worden gebruikt binnen de LETS. Leden krijgen naast een rekening en een aantal cheques ook een lijst met telefoonnummers van andere leden en een lijst met goederen en

diensten die worden aangeboden. Ieder lid mag aanbieden wat hij of zij wil. Leden hoeven zich dus niet te beperken tot professionele vaardigheden. Iemand zonder koksopleiding die wel graag kookt, kan dus aanbieden maaltijden te koken voor anderen. Daarnaast worden ook diensten aangeboden en gevraagd als 'spelletjes doen', 'samen joggen', en 'oppassen op huisdieren'. Sinds de start van het eerste systeem in Canada heeft het concept zich verspreid naar de rest van Noord Amerika, Australië en Europa. Het eerste stelsel in Nederland begon in 1993. Eind 1999 waren er ongeveer 95 stelsels. Uit een eerste survey onder LETS in Nederland blijkt dat het initiatief om een stelsel te starten vaak ligt bij een groep vrienden of kennissen. Daarnaast speelt de milieubeweging een belangrijke rol en is de kerk er vaak bij betrokken. De meeste stelsels hebben tussen de vijfen-

twintig en vijftig leden. Er zijn echter enkele uitschieters met meer dan honderdvijftig leden. De stelsels zijn over het algemeen buurt-overstijgend. In bijna de helft van de gevallen komen de leden van een LETS uit meerdere plaatsen.

VERWACHTINGEN

Er wordt verwacht dat leden op verschillende manieren van hun lidmaatschap kunnen profiteren. Mensen die in de formele economie, om wat voor reden dan ook, niet aan de slag komen, zouden in een LETS wel actief kunnen zijn, zelfs als er geen vraag is naar hun professionele vaardigheden. De verwachtingen van zowel de ontwerpers als huidige initiators zijn echter dat participatie in LETS niet alleen aantrekkelijk is voor kansarmen. Er zijn verschillende redenen waarom mensen met een goede positie in de maatschappij ook geïnteresseerd zouden moeten zijn. LETS kan ook gebruikt worden om kleine klusjes op te laten knappen waar iemand zelf niet aan toe komt, zoals de hond uitlaten. Daarnaast biedt LETS mensen de mogelijkheid om in contact te komen met mensen uit het gebied. Via LETS kunnen mensen zo een nieuwe kennissenkring opbouwen en het eigen lokale netwerk uitbreiden. Tenslotte verwacht men ook dat er mensen lid worden die niet direct zelf profiteren van het lidmaatschap, maar die lid worden omdat het idee om goederen en diensten uit te wisselen op basis van wederkerigheid hen aanspreekt.

De aanwezigheid van een goed lopende LETS zou verder de lokale gemeenschap versterken, zowel in sociaal als in economisch opzicht. De lokale economie zou verbeteren omdat er in een LETS handel plaats zou kunnen vinden die zonder het stelsel niet plaats zou vinden. Het sociale voordeel van LETS voor de gemeenschap zou zijn dat er meer contact komt tussen mensen op lokaal niveau. Indien zowel werkenden als niet werkenden participeren, zou er integratie plaats kunnen vinden tussen verschillende groepen. Om dit te bevorderen worden in veel stelsels activiteiten georganiseerd waarbij men andere leden kan ontmoeten.

Daarnaast verwachten initiators dat de aanwezigheid van een LETS een gunstig effect zal hebben op het milieu. De bevordering van de handel binnen een beperkt gebied zou ertoe bijdragen dat er meer lokale productie en consumptie van goederen plaatsvindt waardoor minder transport nodig is en het milieu dus gespaard wordt.

REALITEIT

Gezien het feit dat LETS al geruime tijd operationeel zijn in binnen- en buitenland is het mogelijk om in te schatten in hoeverre de verwachtingen uitkomen. Zowel in het buitenland als in Nederland valt op dat de handel in de stelsels achterblijft bij de verwachtingen die men ervan had. Een aantal leden handelt niet of

nauwelijks en voor de deelnemers die wel handelen zijn de inkomsten in het algemeen nihil in vergelijking met wat ze krijgen in de formele economie.

Er is een aantal redenen aan te wijzen waarom er zo weinig wordt gehandeld. Zoals eerder beschreven zijn de LETS in Nederland zijn nog vrij klein. In stelsels met minder dan vijftig leden, zoals veel voorkomt, is er een vrij grote kans dat er vraag is naar een bepaalde dienst terwijl er nog niemand lid is die deze dienst ook aanbiedt. Hoe kleiner het aantal leden, hoe moeilijker het is om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Een ander probleem is dat de leden vaak vrij ver van elkaar wonen. Hierdoor is het voor een aantal diensten aantrekkelijker om die in de winkel te kopen dan om het via LETS te regelen. De winkel is immers om de hoek, voor een LETS-dienst moet je misschien naar de andere kant van de stad of naar een ander dorp. Verder blijkt dat veel leden het moeilijk vinden om te handelen binnen LETS. Ze vinden het eng om zo maar iemand te bellen die je verder niet kent. Ze begrijpen het systeem niet altijd goed of ze zijn bang dat ze te rood komen te staan omdat ze geen diensten aan kunnen bieden waar vraag naar is.

Uit onderzoek in het buitenland blijkt dat leden vooral sociale voordelen zien in hun lidmaatschap van LETS. Zelfs als men er geen intensief gebruik van maakt wordt het lid zijn van LETS ervaren als waardevol. Leden hebben het idee dat ze nu een lokaal netwerk hebben waar ze op terug kunnen vallen, mocht dat nodig zijn. Het geeft een gevoel van zekerheid dat er altijd iemand gebeld kan worden om simpele klusjes te doen, bijvoorbeeld kinderen ophalen uit de crèche. Daarnaast laten veel studies zien dat leden LETS ervaren als iets waardoor ze weer meetellen, waar ze meer zijn dan alleen een nummer. Het is een groep waar ze het gevoel hebben bij te horen en waarmee ze zich kunnen identificeren.

De sociale betekenis van LETS voor de hele gemeenschap lijkt echter beperkt te zijn. LETS lijkt



geen rol van betekenis te spelen voor de integratie van mensen met verschillende achtergronden. In het buitenland blijkt dat LETS vaak bestaan uit mensen uit een bepaalde kring. Veel beginnende stelsels worden in het buitenland gekenmerkt door mensen uit 'groene' alternatieve kringen. In andere stelsels blijken vooral veel werklozen en minder draagkrachtigen te participeren of hoogopgeleiden. Het lijkt echter weinig voor te komen dat binnen een stelsel mensen uit verschillende kringen te vinden zijn. Er zijn nog geen cijfers over de achtergronden van Nederlandse leden. Het lijkt echter waarschijnlijk dat, gezien het lage aantal leden in de meeste stelsels, de situatie in de Nederlandse stelsels niet anders is.

Volgens de ambitieuze doelstellingen kan via LETS veel bereikt worden. Participanten zouden actief kunnen worden in de samenleving, dingen kunnen laten doen waar ze zelf niet aan toe

komen en nieuwe mensen leren kennen. In het gebied waar een LETS actief is zou de lokale gemeenschap sterker worden: er zou handel plaatsvinden die anders niet zou plaatsvinden en onbekenden komen in contact met elkaar. Bovendien zou LETS de lokale productie en consumptie van goederen stimuleren en zo een gunstig effect hebben op het milieu.

Het blijkt dat deze doelstellingen nu nog te hoog gegrepen zijn. Doordat er weinig handel plaatsvindt is de economische impact van de stelsels laag. Ook is de integratie via LETS nog beperkt en is het milieu-effect nihil. Momenteel zijn LETS vooral belangrijk omdat ze een netwerk bieden waar mensen op terug kunnen vallen en omdat ze via LETS weer meetellen en ergens bij horen.

Literatuurselectie

Douthwaite, R. (1996) Short Circuit. Strengthening Local Economies for Security in an Unstable World. Foxhole: Green Books

Greco, T.H. Jr. (1994) New Money for Healthy Communities Arizona. On-line: www.well.com/user/cmty/money

Seyfang, G. (1997) Examining Local Currency Systems: A Social Audit Approach International Journal for Community Currency Research 1-1. On-line: www.geog.le.ac.uk/ijccr.

Williams, C.C. (1995) The New Barter Economy: A Preliminary Appraisal of Local Exchange and trading Systems (LETS). Leeds: CUDEM, Leeds Metropolitan University.

Williams, C.C. (1996) Local Purchasing Schemes and Rural Development: an Evaluation of Local Exchange and Trading Systems (LETS) Journal of Rural Studies 12-3.

Williams, C.C. (1996) Informal Sector Responses to Unemployment: An Evaluation of the Potential of Local Exchange Trading Systems (LETS) Work, Employment and Society 10-2.

* Corine Hoeben is Onderzoeker in Opleiding bij het ICS/Sectie Sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen en werkt aan een proefschrift over het bestaan van LETS in Nederland.

Handel in een LETS

De precieze werking van het systeem is het beste duidelijk te maken aan de hand van een voorbeeld: Ben, Joost en Marina zijn alledrie net lid geworden van een LETS. Als lid van het systeem krijgen ze een krantje waar onder andere in staat wat alle deelnemers aanbieden, een lijst met de telefoonnummers van alle deelnemers en een aantal cheques. Ben ziet in het krantje dat Joost taarten bakt. Hij belt Joost en bestelt een taart. Ze komen een prijs overeen van vijftien eenheden. Joost maakt de taart, Ben haalt hem af en geeft Joost een cheque waarop staat dat Joost vijftien eenheden van hem krijgt. Joost brengt de cheque naar de administratie. Bij de administratie wordt de rekening van Ben op vijftien negatief gezet en die van Joost op vijftien. Joost laat voor veertig eenheden z'n tuin doen door Marina. Na inleveren van de cheque komt de rekening van Marina nu op veertig, die van Joost op vijftentwintig negatief (vijftien minus veertig). Marina koopt tenslotte voor vijftien eenheden een boek van Ben. Ben z'n rekening is nu weer op nul, hij heeft net zo veel gekregen van andere leden als hij heeft gegeven. De rekening van Marina staat nu op vijftentwintig, die van Joost op vijftentwintig negatief. Ze zijn niet verplicht om nu meteen weer te zorgen dat ze op nul komen, ze mogen nog meer verdienen (Marina) of uitgeven (Joost), als ze er maar voor zorgen dat ze ook weer een keer uitgeven (Marina) of iets verdienen (Joost).

Zie voor meer informatie over het wat, hoe en waarom van LETS:
www.gmlts.u-net.com/home.html.